

С приблизително 2000 вида род Клин (*Astragalus*) от сем. Бобови е един от най-големите родове на покритосеменните растения. Разпространен е в умерените ширини с най-голямо видово разнообразие в Югозападна и Централна Азия, западните части на Северна и Южна Америка. У нас се срещат 30 вида разнообразни по външен вид, физиологични особености и екологични изисквания.

Растенията от този род са предимно ксерофити и по-рядко мезофити. Срещат се най-често на сухи, каменисти, пясъчливи, варовити места предимно върху склонове с южно и югоизточно изложение. Видовият състав рязко намалява с увеличаване на надморската височина.

АЛБУМ „ПРИРОДА И ЗНАНИЕ“ ДОЛЯ ПАВЛОВА

ЗАЩИТЕНИ РАСТЕНИЯ ОТ РОД КЛИН

С приблизително 2000 вида род Клин (*Astragalus*) от сем. Бобови е един от най-големите родове на покритосеменните растения. Разпространен е в умерените ширини с най-голямо видово разнообразие в Югозападна и Централна Азия, западните части на Северна и Южна Америка. У нас се срещат 30 вида разнообразни по външен вид, физиологични особености и екологични изисквания.

Растенията от този род са предимно ксерофити и по-рядко мезофити. Срещат се най-често на сухи, каменисти, пясъчливи, варовити места предимно върху склонове с южно и югоизточно изложение. Видовият състав рязко намалява с увеличаване на надморската височина.

Това са многогодишни и едногодишни тревисти растения или храсти с различна височина, с добре развита Коренова система с дълбоки, вдървенели корени. Стъблата им са добре развити, силно разклонени или скъсени, а при някои видове напълно редуцирани. Листата са сложни, нечифтоперести, рядко чифтоперести, понякога върхното листче опадва и остава върхът на силно бодливата листна ос.

Цветовете са събрани в гроздовидни съцветия, приседнали или с дръжки, разположени в пазвите на листата, удължени или гъсти главички. При някои видове цветовете са единични и излизат направо от коренището.

Представителите на рода са насекомоопрашващи се растения. Във връзка с това се наблюдават различни приспособления в устройството на цвета, които позволяват само на определени насекоми да посещават

красивите пурпурновиолетови, розови, жълти или пъстри цветове.

Плодът е разпукващ се боб, различен по форма, големина, овласеност и твърдост. Размножават се освен със семена и с издънки. Повечето от видовете са ценни, богати

на белтъчини фуражни растения, някои са медоносни или почвоукрепващи, Все още са слабо изучени в химично и стопанско отношение. Малко се знае за ценните хранителни и лечебни свойства на видовете, а това ограничава възможностите за използването им. Като суровина в народното стопанство и медицината.

В „Червена книга на Република България“ са включени 9 вида с ограничен ареал и сравнително слаби популации. Родът е на шесто място по брой на редки и застрашени видове след родовете Лопен, Шапиче, Метличина, Теменуга и Плюскавиче. Като народни имена за род Астрагалус се използват: клин, клинавче, сграбиче или генгер.

Сусамовиден Клин (*A. sesameus*)

Едногодишно растение, рядък вид. У нас се среща само в Южен Пирин и Бесепарските ридове (Пазарджишко). Стъблата му са до 30 см дълги и полегли. Листата са нечифтоперести, а листчетата — линейно-елиптични. Гъстите главести съцветия са почти приседнали в пазвите им. През април и май синьо-виолетовите цветове на растението привличат със своята красота и аромат много насекоми, които извършват опрашването. По-късно

през юни и юли могат да се видят плодовете — прави, 10—15 мм дълги, черни овласени бобове. Географският ареал на вида включва Югоизточна Европа и Средиземноморието.

Безстъблов клин (*A. escapus*)

Многогодишно тревисто растение, рядък вид. За нашата страна са известни две находища — около Балчик и в Странджа. Среща се по сухи тревисти и слънчеви склонове. Върху канелени горски почви.

Растението е без стъбло. Листата са нечифтоперести, с дълги листни дръжки, гъсто покрити с бели власинки. Съцветията са гроздовидни, по-често приседнали, а понякога и с къси дръжки. Цветовете са едри, жълти. Венчето се запазва след прецъфтяване. Интерес представлява бобът, който има характерна триръбеста форма, дълъг, кожест, твърд и силно овласен с бели стърчащи власинки.

Този вид по отношение на своята морфология показва голяма изменчивост в целия си ареал, поради което се различават няколко подвида.

Безстъбловидният клин е по-широко разпространен в Централна и Южна Европа и Балканския полуостров.

Вилмотианов клин (*A. wilmottianus* Stoj)

За първи път е намерен на Чепън планина (Драгоманско) и е описан в 1926 г. от известния български ботаник Николай Стоянов. В знак на благодарност за оказаната помощ при определяне и сравняване с други, близки на него растения Н. Стоянов именува новия вид на името на А. Вилмот — английски ботаник, тогава асистент в Британския музей. У нас се среща още на Земенската планина. Голо Бърдо и Понорското плато върху каменисти и сипейни варовити терени между 500 и 1000 м надм. височина.

Доскоро растението се считаше за български ендемит, но в 1983 г. югославски ботаници го намират на Руян планина (Македония). Видът образува разредени популации, съставени от единични туфи или от повече или по-малко плътни петна.

Многогодишно тревисто тувесто растение със силно скъсени надземни стъбла. Листата са нечифтоперести, 10—15 см дълги, гъсто, бяло овласени. Гроздовидните съцветия са приседнали в пазвите на листата. Цветовете са красиви по багра — пурпурни, розови, а понякога и бели, приседнали.

Плодът е яйцевиден боб, подут, твърд и гъсто бяловлакнест. Размножаването се осъществява със семена и вегетативно. Видът е жизнен и има добри възобновителни възможности. Включен е в европейския списък на редките, застрашени и ендемични растения с категория рядък.

Централноалпийски клин (*A. centralpinus*)

Среща се в Западните Родопи (местн. Беглика), Освен в България видът е разпространен в Югозападните Алпи (Франция и Италия), Расте върху варовити терени със сравнително сухи, хумуснокарбонатни и кафяви почви на групи или поединично в пояса на иглолистните гори между 1500 и 1700 м надм. височина.

Растението е многогодишно, тревисто с изправени стъбла на височина 50—100 см, силно овласени- Листата са 20—30 см дълги, нечифтоперести с къси листни дръжки и гъсто овласяване. Гроздовидните съцветия са с много на брой красиви бледожълти цветове, плътно прилегнали един до друг и гъсто покрити от бели стърчащи власинки. Плодът е дълъг 8 мм, закръглен и силно мъхнат.

Размножава се със семена. Има добра жизненост и възможности за възобновяване. Част от находищата му влизат в резервата „Васил Коларов“

Мехуресточашков клин (*A. physocalyx*)

Видът е описан за първи път по екземпляри, събрани от Джендем тепе (Пловдив) в 1834 г. от участниците в ботаническата експедиция по нашите земи — унгарците К. Хенке и К. Манолеску, помощници на Имре Фривардски.

Растението е малко туфесто полухрастче с нечифтоперести 1 5—20 см дълги листа с рехави гроздовидни съцветия и едри светловиолетови цветове. След цъфтене чашката се подува и се запазва при плода, който е гол и остава обхванат от нея.

До 1900 г. мехуресточашковият клин се срещал по скалистите припечни места на Джендем тепе и възможност да го видят и събират са имали В. Янка, В. Стрибърни, Х. Шкорпил, След посочената година българските ботаници напразно го търсили на това място — вече бил изчезнал окончателно от природата. През 1959 г. близо до село Кулата, Петричко, проф. Велчев и проф. Ив. Бондев намират отново две туфи от това растение. Отделни екземпляри били засадени в градината на Ботаническият институт и на старото, класическо находище на Джендем тепе. Растението е балкански ендемит (среща се и в Македония), включено е в европейския списък на защитените, редки и ендемични растения.

Айтоски клин — генгер (*A. aitosensis*)

За първи път е събран от проф. Ст. Георгиев през 1888 г. от височините над с. Карагеоргиево, близо до Айтос. Професорът бил удивен от изключително интересната картина, напомняща камениста пустиня, осеяна с полухрасти: плътни бодливи туфи, високи половин метър. Цветовете на растението са съвсем дребни, бледожълти или розови, разположени в пазвите на копринестовлакнести чифтоперести листа и остри бодли.

Видът дълго време стоял в папките неопределен. Напомнял на кримското и кавказко то сграбиче, но имал и други белези, които предизвиквали съмнение.

Доскоро се смяташе, че айтоският клин се среща още в Кавказ и Крим, но напоследък тези схващания претърпяха промени. Грузински ботаници посетили височините над Айтос и изказали съмнение за принадлежността на клинавчето към кримския вид, тъй като растението от Кавказ се различава от класическия кримски тип. Няколко години по-късно М. Иванишвили го описва като нов за науката вид — *A. aitosensis*, и понастоящем растението се разглежда като ендемит за България.

Бодливото туфесто клинавче е известно още под името генгер (гингер), което означава трън, бодил.

Близкородствените на айтоския гингер видове от секция Трагаканти са известни под името трагакантови астрагалуси и са разпространени предимно в Предна и Средна Азия. Всички те са бодливи храстчета, които съдържат каучукоподобен сок, наречен гумитрагант, който се използва като сгъстител в текстилната и фармацевтичната промишленост. Към тях се отнася и нашето тракийско клинавче (*A. thracicus*).

Растението се размножава със семена и вегетативно. Жизнено е и с добри възобновителни възможности, в миналото е използвано като фураж и за горене, което е довело до силно намаляване на съобществата.

Сега видът е включен в списъка на застрашените растения в България. Местностите Тримата братя и Казаните около Айтос, където са находищата му, са обявени за природна забележителност. Айтоският клин е включен в европейския списък на редките, защитени и ендемични растения с категория рядък.

Тракийски клин (*D. thracicus*)

Среща се в Източна Стара планина (Сливенско, Айтоско), Тунджанската хълмиста равнина (Ямболско), Източни Родопи в района на селата Пътниково и воденци — Хасковска област. Расте по каменливи тревисти и храсталачни места върху варовити и силикатни терени между 300—600 м надм. височина. Участва на петна, малки групи или единично в състава на съобществата с доминиране на белизма, валезийска власатка, ранна острица, космат дъб, мъждрян и други.

Растението е невисок храст с добре развити, силно разклонени мощни и вдървенели корени. Стъблата са дълги 16—50 см, полегнали, покрити с влакнести листни влагалища и остатъци от листните оси, а понякога и голи. Листата са с дължина до 9 см, чифтоперести с къси дръжки и твърда листна ос, която на върха е силно бодлива. Съцветията са гъсти, с приседнали жълти или розови цветове, разположени в основата на младите клонки. Размножава се със семена и вегетативно.

Видът е балкански ендемит. Среща се в европейската част на Турция, Гърция и Югославия.

Ксерофитен — сухоустойчив

Мезофитен — при умерена влажност